

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 20.7.2021
SWD(2021) 706 final

ARBETSDOKUMENT FRÅN KOMMISSIONENS AVDELNINGAR

**2021 års rapport om rättsstatsprincipen
Landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland**

Följedokument till

**MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET,
RÅDET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN SAMT
REGIONKOMMITTÉN**

**2021 års rapport om rättsstatsprincipen
Rättsstatssituationen i EU**

{COM(2021) 700 final} - {SWD(2021) 701 final} - {SWD(2021) 702 final} -
{SWD(2021) 703 final} - {SWD(2021) 704 final} - {SWD(2021) 705 final} -
{SWD(2021) 707 final} - {SWD(2021) 708 final} - {SWD(2021) 709 final} -
{SWD(2021) 710 final} - {SWD(2021) 711 final} - {SWD(2021) 712 final} -
{SWD(2021) 713 final} - {SWD(2021) 714 final} - {SWD(2021) 715 final} -
{SWD(2021) 716 final} - {SWD(2021) 717 final} - {SWD(2021) 718 final} -
{SWD(2021) 719 final} - {SWD(2021) 720 final} - {SWD(2021) 721 final} -
{SWD(2021) 722 final} - {SWD(2021) 723 final} - {SWD(2021) 724 final} -
{SWD(2021) 725 final} - {SWD(2021) 726 final} - {SWD(2021) 727 final}

SAMMANFATTNING

Det tyska domstolsväsendet kännetecknas av den viktiga roll delstaterna (*Bundesländer*) spelar i rättskipningen och fortsätter att ha en mycket hög grad av upplevt oberoende. Ett lagförslag håller på att diskuteras för att begränsa justitieministrarnas sällan använda befogenhet att utfärda instruktioner till åklagare i enskilda fall, mot bakgrund av domstolens rättspraxis. Diskussioner pågår gällande urvalskriterierna för vissa domstolsordförande vid förbundsdomstolarna efter viss kritik från domare mot det föreslagna avskaffandet av erfarenhetskrav. Inrättandet av de ytterligare tjänsterna för domare och åklagare inom ramen för den s.k. pakten för rättsstatsprincipen från 2019 går framåt. Såsom noterades i 2020 års rapport om rättsstatsprincipen kvarstår långsiktiga utmaningar vad gäller rekryteringen inom domstolsväsendet, även mot bakgrund av den kommande pensionsvågen för domare. Initiativ fortsätter att ytterligare förbättra digitaliseringen av domstolsväsendet. Särskilda handelsdomstolar som fokuserar på internationella frågor och kan hålla förhandlingar på engelska håller på att upprättas i flera delstater. Domstolsväsendet fortsätter att fungera effektivt och visar förbättringar vad gäller förvaltningsmål.

När det gäller det strategiska svaret på förebyggande av korruption noterades ytterligare framsteg, med kompletteringar av det befintliga regelverket för korruptionsbekämpning. Tyskland moderniserar sin strategiska ram för förebyggande av korruption i den federala förvaltningen. Genom en ny lag kommer ett lobbyregister att införas senast i januari 2022; dock planeras inget s.k. lagstiftningsfotavtryck. Brister kvarstår vad gäller regleringen av parlamentsledamöternas sekundära verksamheter och reglerna för redovisning av tillgångar, även om vissa förbättringar är på gång. Finansieringsreglerna för politiska partier innehåller vissa juridiska luckor, bland annat i fråga om sponsring, samtidigt som taken för donationer anses alltför höga. De ekonomiska skadorna till följd av korruption minskade betydligt, med en nedgång av klassiska kontantmutor. Andra former av icke-monetära mutor, t.ex. gratisbiljetter till evenemang och potentiell otillbörlig påverkan genom privata middagar för näringsliv och politik, börjar hamna i fokus. Tyskland är en global ledare när det gäller att lagföra enskilda personer som tar eller ger mutor i utlandet, men det finns ingen rättslig bestämmelse som gör det straffbart för företag.

Tyskland har ett välfungerande regelverk för mediernas mångfald och oberoende. Under införlivandet av det reviderade direktivet om audiovisuella medietjänster uppdaterades Tysklands rättsliga ram för medier, nämligen genom statsfördraget om medier, som trädde i kraft i november 2020. Mediernas och de relevanta tillsynsmyndigheternas grad av oberoende är fortsatt hög och den tyska lagstiftningen garanterar god insyn i medieägandet. Trots den stabila rättsliga ramen kvarstår dock ett viktigt orosmoment gällande journalisters fysiska säkerhet, särskilt när de rapporterar från protester. I detta avseende registrerades ett stort antal angrepp mot journalister under 2020.

Systemet för kontroller och motvikter har spelat en aktiv roll under covid-19-pandemin. Restriktionsåtgärder har vidtagits av framför allt delstatsregeringarna på grundval av lagen om infektionsskydd, som har ändrats flera gånger, bland annat i november 2020 för att öka förbundsdagens tillsyn. Dessa åtgärder har varit föremål för omfattande rättslig prövning. Vissa betänkligheter har tagits upp gällande en bredare trend med förkortade tidsfrister för samråd med berörda parter. Den 9 juni 2021 inledde kommissionen överträdelseförfaranden mot Tyskland för överträdelse av principen om EU-rättens företräde i förhållande till förbundsutfattningsdomstolens dom av den 5 maj 2020. Civilsamhället fortsätter att omfattas

av ett stabilt regelverk men står inför en osäker framtid när det gäller undantaget från skatteplikten för ideella organisationer. Enligt berörda parter kan oron över att inte längre omfattas av detta undantag leda till att de avstår från att yttra sig i potentiellt känsliga frågor.

I. DOMSTOLSVÄSENDE

Det tyska domstolsväsendet är organiserat på ett federalt sätt. Jurisdiktionen utövas av förbundsdomstolarna och av domstolarna i de 16 delstaterna. Den största delen av behörigheten och arbetsbördan i fråga om rättskipning ligger hos delstaterna¹. Man skiljer mellan allmän jurisdiktion (civilrättslig och straffrättslig) och specialdomstolar (förvaltningsdomstolar, skattedomstolar, arbetsdomstolar och socialdomstolar). Utnämning av domare och åklagare faller under delstaternas behörighet, utom när det gäller förbundsdomstolarna och riksåklagaren vid den högsta förbundsdomstolen. Utnämningensförfarandena skiljer sig något från delstat till delstat, men de grundläggande delarna är gemensamma, framför allt principen om merit² och domstolsprövningen av utnämningprocessen och utnämningsbeslutet. När det gäller förbundsdomstolarna väljer ett domarvalsutskott (*Richterwahlausschuss*) ut domare som sedan utnämns av den verkställande makten, efter samråd med domarråden (*Präsidialräte*)³. Det finns för närvarande 638 distriktsdomstolar, 115 delstatsdomstolar och 24 delstatsöverdomstolar samt 51 förvaltningsdomstolar och 15 förvaltningsöverdomstolar i de 16 delstaterna⁴. Det finns fem förbundsdomstolar: den högsta förbundsdomstolen, förbundsförvaltningsdomstolen, förbundsskattedomstolen, förbundsarbetsdomstolen och förbundssocialdomstolen. Författningsprövningar görs av förbunds författningsdomstolen och av delstaternas författningsdomstolar. Tysklands åklagarmyndigheter utgör en del av den verkställande makten, på förbunds nivå i form av riksåklagaren vid den högsta förbundsdomstolen. På delstatsnivå har varje delstat sin egen åklagarmyndighet. Tyskland deltar i Europeiska åklagarmyndigheten. I Tyskland finns 27 regionala advokatsamfund⁵, som ingår i det tyska federala advokatsamfundet.

Oberoende

Domstolsväsendet uppfattas ha en fortsatt hög grad av oberoende. Totalt sett bedömer 80 % av allmänheten och 69 % av företagen att domstolarnas och domarnas oberoende ställning är mycket bra eller ganska bra under 2021⁶. Domstolsväsendets upplevda oberoende

¹ Såsom förklarades i 2020 års rapport om rättsstatsprincipen säkerställs det tyska rättsväsendets oberoende av ett stort antal skyddsåtgärder, däribland domstolskontroll av utnämningar, yrkesrelaterade bedömningar, befordringar, disciplinåtgärder och uppsägningar, samt en rad exempel på rättslig självförvaltning.

² Principen om merit (*Leistungsprinzip*) är förankrad i artikel 33.2 i grundlagen, viktigast är betygen i de två statliga examensproven i juridik.

³ Domarvalsutskottet (*Richterwahlausschuss*) består till lika delar av de ansvariga ministrarna i delstaterna och av ledamöter som valts ut av förbunds dagen. Se lagen om val av domare (*Richterwahlgesetz*) och den tyska lagen om domare (*Deutsches Richtergesetz*), artiklarna 54–55. Liknande utskott finns i vissa delstater, men inte i alla. Dessutom kontrollerar förvaltningsdomstolarna såväl förfarandet som beslutet om att utnämna respektive inte utnämna en domare.

⁴ Det finns även 18 skattedomstolar, 108 arbetsdomstolar, 18 delstatsarbetsdomstolar, 68 socialdomstolar och 14 delstatssocialdomstolar. Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

⁵ Det finns också ett särskilt advokatsamfund för advokater med rätt att företräda parter i tvistemål vid högsta förbundsdomstolen.

⁶ Diagrammen 48 och 50 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2021. Nivån av upplevt oberoende hos domstolsväsendet kategoriseras enligt följande: mycket låg (mindre än 30 % av de tillfrågade anser att

har hållit en stabil trend under de senaste fem åren och visar en liten ytterligare uppgång jämfört med 2020 när det gäller allmänheten, samtidigt som siffran för företag minskat något jämfört med de föregående årens stabila nivå.

Ändringar övervägs av justitieministrarnas befogenhet att utfärda instruktioner till åklagare i enskilda ärenden. I januari 2021 lämnades ett utkast till förslag in till delstaterna och berörda parter för samråd avseende ändring av systemet med instruktioner till åklagare i enskilda ärenden, som har diskuterats de senaste åren⁷. Förslaget är bland annat en reaktion på domstolens rättspraxis rörande tillämpningen av den europeiska arresteringsordern⁸. Genom förslaget skulle skyldigheten att iaktta principen om lagenlighet kodifieras och ett krav införas om att instruktioner i enskilda ärenden måste vara motiverade och utfärdade skriftligen⁹. Sådana planerade skyddsåtgärder skulle vara förenliga med Europarådets rekommendationer¹⁰. Förslaget skulle dessutom innebära ett avskaffande av möjligheten till instruktioner i enskilda ärenden på området straffrättsligt samarbete på EU-nivå, samtidigt som den i andra fall behålls¹¹. De föreslagna skyddsåtgärderna har i stort välkomnats av de berörda parterna¹², men reaktionerna på den senare delen av förslaget har varit blandade. Vissa delstater¹³ och berörda parter¹⁴ anser att det nuvarande systemet med instruktioner måste upprätthållas för att följa principen om konstitutionell demokrati och därmed åklagarmyndighetens ansvarsskyldighet. Andra berörda parter¹⁵ menar att befogenheten att utfärda instruktioner i enskilda ärenden helt bör avskaffas och att förslaget skulle medföra en konstgjord uppdelning av nationella frågor och frågor som rör rättsligt samarbete på EU-nivå. Regeringen håller på att granska svaren på samrådet för att besluta huruvida och hur man kan gå vidare med förslaget¹⁶.

Urvalskriterierna för domstolsordförande vid förbundsdomstolarna diskuteras fortlöpande efter viss kritik mot det föreslagna avskaffandet av särskilda erfarenhetskrav. Befordringar till tjänsterna som ordförande och vice ordförande samt domstolsordförande för en senat¹⁷ vid förbundsdomstolarna beslutas av förbundsordföranden

---

domstolsväsendets oberoende är ganska bra eller mycket bra), låg (30–39 %), genomsnittlig (40–59 %), hög (60–75 %), mycket hög (mer än 75 %).

⁷ Såsom noterades i 2020 års rapport om rättsstatsprincipen verkar det faktum att denna rätt sällan används i praktiken, i kombination med gällande rättsliga garantier, minska risken för missbruk av rätten att ge instruktioner. 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 3.

⁸ EU-domstolens domar av den 27 maj 2019, OG och PI, i de förenade målen C-508/18 och C-82/19 PPU samt av den 24 november 2020 – C-510/19.

⁹ Ministeriet för rättsliga frågor och konsumentskydd (2021), utkast till lag för att stärka allmänna åklagares oberoende och straffrättsligt samarbete med EU-medlemsstaterna.

¹⁰ Se Europarådets ministerkommittés rekommendation Rec(2000)19, punkt 13 d–e. Ytterligare skyddsåtgärder som rekommenderas av Europarådet ska bland annat inbegripa instruktionen i akten i målet, som ska göras tillgänglig för parterna.

¹¹ Rent konkret avser utkastet delarna 8–11 och 13 i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (*Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen*), som bland annat omfattar straffrättsligt samarbete på EU-nivå.

¹² Se de bidrag som avses i fotnoterna 13, 14 och 15.

¹³ Gemensam skrivelse från Hessen, Bayern, Brandenburg, Nordrhein-Westfalen, Mecklenburg-Vorpommern, Saarland, Niedersachsen och Schleswig-Holstein av den 3 februari 2021.

¹⁴ Det tyska advokatsamfundets bidrag till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 7.

¹⁵ Det tyska domar- och åklagarförbundets bidrag till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 7.

¹⁶ Information som mottagits från justitieministeriet i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹⁷ Domstolsordförandena har samma rösträtt som de övriga domarna i senaten, men de leder förhandlingar och utarbetar professionella bedömningar för befordringar. Tjänsten som domstolsordförande omfattas även av en högre lönegrad.

på förslag av den ansvariga ministern¹⁸. Förslaget bygger på ett förfarande som inbegriper obligatorisk medverkan av domarrådet vid den berörda domstolen. Principen om merit för urvalet av sökande specificeras genom krav som fastställts i lagstiftningen och, i synnerhet när det gäller tjänsten som domstolsordförande (*vorsitzende Richter*), genom urvalskriterierna för tjänsten¹⁹, och ansökningarna bedöms framför allt utifrån en yrkesmässig utvärdering av domstolens ordförande (*Gerichtspräsident*). I september 2020 såg justitieministeriet över urvalskriterierna för tjänsten som domstolsordförande vid alla förbundsdomstolar inom dess ansvarsområde. Framför allt avskaffades ett krav på vanligen fem års erfarenhet vid respektive förbundsdomstol för att kunna bli en domstolsordförande²⁰. Ordförande för förbundsdomstolarna²¹ och berörda parter²² har kritiserat detta och menar att sådan erfarenhet är nödvändig för att kunna fullgöra uppgifterna som domstolsordförande. De beklagar även att de inte involverats²³ i utarbetandet av ändringarna²⁴. Ministeriet kritiserades även för att ha granskat urvalskriterierna under ett pågående rekryteringsförfarande. Efter kritiken för justitieministeriet en dialog med förbundsdomstolarna. Tidigt 2021 föreslog ministeriet två kandidater till förbundsordförande för de lediga tjänsterna vice ordförande och ordförande i förbundsskattedomstolen, som valdes av förbundsdomarnas valutskott, men som inte uppfyller kravet om fem års erfarenhet vid förbundsskattedomstolen²⁵. Överklaganden mot befordringsförfarandet för tjänsterna som ordförande och vice ordförande har ännu inte avgjorts²⁶, och utnämningen har därmed skjutits upp. Enligt Europarådet bör förfaranden för utnämning av ordförande för högsta domstolar fastställas i lagstiftningen, på grundval av merit och med formellt uteslutande av alla möjligheter till politiskt inflytande²⁷.

---

¹⁸ Justitieministern ansvarar för den högsta förbundsdomstolen, förbundsskattedomstolen och förbundsförvaltningsdomstolen, medan arbetsmarknadsministern ansvarar för förbundssocialdomstolen och förbundsarbetsdomstolen.

¹⁹ I förbundsorfattningsdomstolens rättspraxis har tillämpningen av principen om merit definierats för förbundsdomare. Se t.ex. förbundsorfattningsdomstolens dom av den 29 november 2016, 2 BvR 2453/15.

²⁰ Enligt de tidigare kriterierna var det därmed möjligt med undantag från kravet på fem års erfarenhet.

²¹ Se t.ex. SWR (2021), *Bettina Limperg: "Das muss sich unbedingt ändern"* och information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

²² Det tyska domar- och åklagarförbundets bidrag till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 6. Domarförbundet noterar en risk för att en uppfattning att politiska faktorer påverkar befordringar kan ha en negativ inverkan på allmänhetens förtroende för domstolsväsendet. *Deutsche Richterzeitung* (4/21), "Ein verstörender Verdacht".

²³ Även om det inte finns något rättsligt krav på att de ska involveras hade de tidigare urvalskriterierna fastställts 2016 enligt överenskommelse mellan justitieministeriet och förbundsdomstolarna.

²⁴ Justitieministeriet anser att erfarenheten även kan vara ett krav vid andra relevanta domstolar.

²⁵ Huruvida kriterierna för domstolsordförande (*vorsitzende Richter*) gäller för domstolens ordförande och vice ordförande (*Präsident/Vizepräsident von Gerichten*) är föremål för debatt. Berörda parter anser att framför allt vice ordförande har i första hand rättsliga ansvarsområden och bör därför uppfylla erfarenhetskriterierna. Enligt justitieministeriet bör kriteriet om fem års erfarenhet inte betraktas som obligatoriskt med tanke på ordförandenas och vice ordförandenas administrativa ansvarsområden. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

²⁶ *LTO* (2021), "Eil-an-träge gegen Neu-be-set-zung an BFH-Spitze".

²⁷ Europarådets rådgivande domarkommitté (2016), *Opinion No. 19 on the role of Court Presidents*, punkt 53. Enligt tysk lagstiftning ska alla beslut om befordringar, även rörande ordförande för högsta domstolen, grundas på merit (artikel 33.2 i grundlagen, 46 § i den tyska domarlagen, 9.22.1 §§ i den federala lagen om statstjänstemän). Varje sådant beslut ska dessutom prövas i domstol.

Kvalitet

Genomförandet av 2019 års pakt för rättsstatsprincipen pågår, men mer långsiktiga utmaningar kvarstår i fråga om rekryteringar inom domstolsväsendet²⁸. Inrättandet och tillsättningen av de 2 000 tjänster för domare och åklagare i delstaterna som planeras inom ramen för pakten för rättsstatsprincipen framskrider. I de flesta av delstaterna har alla tilldelade tjänster inrättats (med några som går längre än sina skyldigheter), och i de återstående delstaterna ska alla resterande tjänster inrättas senast i december 2021. De tjänster som planerats på förbunds nivå har också inrättats²⁹. En gemensam rapport från förbundsregeringen och delstaterna om läget för genomförandet av pakten lades fram den 10 juni 2021. I rapporten konstaterades att genomförandet har gått bra och att över 2 700 domar- och åklagartjänster har inrättats hittills, och 2 500 återstår att tillsättas³⁰. Berörda parter³¹ anser dock att det krävs ytterligare investeringar, särskilt om man ska kunna öka antalet nya uppgifter för domstolsväsendet, och de föreslår därför en förlängning av pakten för rättsstatsprincipen. I ett beslut av justitieministerkonferensen av den 16 juni 2021 begärde de 16 delstaterna gemensamt en fortsättning och utvidgning av pakten för rättsstatsprincipen efter 2021, bland annat för att finansiera investeringar i digitaliseringen av domstolsväsendet³². Såsom redan noterats i 2020 års rapport om rättsstatsprincipen kvarstår utmaningar gällande den långsiktiga situationen med rekryteringar till domstolar och åklagarmyndigheter mot bakgrund av den kommande pensionsvågen³³. Berörda parter fortsätter att betona bristen på konkurrenskraftiga ingångslöner för domare och åklagare samt bestående löneskillnader mellan olika delstater i detta sammanhang³⁴. Delstaterna, i synnerhet i den östra delen av Tyskland, genomför en rad initiativ för att locka utexaminerade till domstolsyrken som förberedelse inför de kommande årens pensioneringar av domare som anställdes efter återföreningen³⁵.

Arbetet med att förbättra digitaliseringen av rättssystemet fortsätter, även i samband med covid-19-pandemin³⁶. I Tyskland finns omfattande förfaranderegler för användningen av digitala verktyg i civilrättsliga och förvaltningsrättsliga förfaranden. De är dock mindre utvecklade för huvudförhandlingar i straffrättsliga förfaranden, särskilt när det gäller möjligheten att genomföra muntliga förhandlingar via distanskommunikation med den

---

²⁸ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 4–5.

²⁹ Det rör sig om 24 tjänster vid den högsta förbundsdomstolen och 71 tjänster hos den federala högsta åklagaren. Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 9.

³⁰ Gemensam rapport från förbundsregeringen och delstaterna om genomförandet av de åtgärder som överenskomts den 31 januari 2019 om pakten för rättsstatsprincipen. Se även Förbundsministeriet för rättsliga frågor och konsumentskydd (2019), Pakt för rättsstatsprincipen.

³¹ Det tyska domar- och åklagarförbundet hänvisar till ytterligare otillsatta tjänster om cirka 2 000 domare och åklagare, och föreslår att pakten förlängs till 2025. *Deutsche Richterzeitung* (2021), Pakt med blandade delresultat ("Pakt mit durchwachsener Zwischenbilanz").

³² Justitieministerkonferensen (2021), *Beschluss – Personalverstärkungen nachhaltig fortsetzen und Digitalisierung der Justiz vorantreiben – Pakt für den Rechtsstaat 2.0.*

³³ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 4.

³⁴ En undersökning från 2021 utförd av det tyska domar- och åklagarförbundet visar en skillnad på 685 euro mellan delstaterna beträffande den högsta och lägsta månatliga ingångslönen för domare. DRB (2021), *Große Besoldungsunterschiede zwischen den Bundesländern.*

³⁵ Information som mottagits från delstaternas justitieministerier i samband med landsbesöket i Tyskland.

³⁶ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 4.

åtalade³⁷. Elektroniska kommunikationsverktyg för domstolar och åklagarmyndigheter har införts fullt ut³⁸. Digitala lösningar för att inleda och följa förfaranden i civilrättsliga och förvaltningsrättsliga mål är välutvecklade, men detta är i praktiken inte alltid fallet i brottmål³⁹. De tre projekt på delstatsnivå som syftar till att införa elektroniska akter går framåt mot bakgrund av det övergripande målet att helt övergå till elektroniska akter senast 2026. Förbundsregeringen, i samarbete med delstaterna och förbundsdomstolarna, arbetar med att ta fram en rad ytterligare digitaliseringsprojekt, däribland upprättandet av en gemensam videokonferensplattform för alla domstolar och en it-applikation för att hjälpa allmänheten att framföra anspråk till en domstol⁴⁰. Regeringen och berörda parter rapporterar att befintliga möjligheter till digitala förhandlingar i civilprocesslagen underlättade domstolarnas fortsatta verksamhet under covid-19-pandemin⁴¹.

Specialiserade handelsdomstolar med fokus på internationella tvister har inrättats i flera delstater. I november 2020 påbörjade en ny handelsdomstol, med behörighet att pröva handelsrättsliga mål med höga värden, särskilt med en internationell dimension⁴², sin verksamhet i Baden-Württemberg, med säten i Mannheim och Stuttgart⁴³. Förhandlingar i domstolen kan genomföras helt på engelska om parterna begär detta. Liknande specialiserade kammare som hanterar handelsrättsliga tvister med möjlighet att hålla förhandlingarna på engelska hade redan inrättats vid domstolar i Hessen, Nordrhein-Westfalen och Saarland⁴⁴. Det övergripande syftet med dessa initiativ är att öka Tysklands attraktionskraft som en plats för att lösa internationella kommersiella tvister. I ett ståndpunktsdokument som antogs av delstaternas justitieministerkonferens i november 2020 efterfrågar delstaterna rättsliga förutsättningar för frivilligt införande av handelsdomstolar som endast prövar handelsrättsliga mål med en internationell dimension och värden över 2 miljoner euro, som genomförs på engelska⁴⁵. Ett lagförslag som lagts fram i förbundsrådet (*Bundesrat*) av Nordrhein-Westfalen och Hamburg lämnades in till förbundsdagen (*Bundestag*) i maj 2021 och innehöll förslag på ändringar av domstolsgrundlagen för att möjliggöra inrättandet av sådana domstolar⁴⁶.

Effektivitet

Domstolväsendet fortsätter att fungera effektivt och visar förbättringar vad gäller effektiviteten i förvaltningsmål⁴⁷. Både handläggningstiden (från 435 dagar under 2018 till 397 dagar under 2019) och avslutandegraden (från 97,1 % under 2018 till 109 % under 2019) har förbättrats när det gäller förvaltningsmål under 2019, vilket innebär en vändning av

---

³⁷ Diagram 40 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2021. Enligt regeringen är detta kopplat till framhävandet av principen om muntliga förhandlingar och den åtalades närvaro vid huvudförhandlingar.

³⁸ Diagrammen 42–43 i 2021 års resultattavla för rättskipningen i EU.

³⁹ Diagrammen 44–45 i 2021 års resultattavla för rättskipningen i EU.

⁴⁰ Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 14.

⁴¹ Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 14. Bidrag från det tyska domar- och åklagarförbundet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 9.

⁴² Särskilt företagstvister, företagsförvärv och omfattande ekonomiska tvister inom B2B-sektorn.

⁴³ Handelsdomstolen (*Commercial Court*): <https://www.commercial-court.de/>.

⁴⁴ I Saarland inrättades en kammare för (gränsöverskridande) handelsrättsliga tvister samt en kammare för gränsöverskridande konsumenttvister 2019, med möjlighet att hålla förhandlingarna på franska.

⁴⁵ Justitieministerkonferensen (2020), *Bericht der Länderarbeitsgruppe "Justizstandort Deutschland: Stärkung der Gerichte in Wirtschaftsstreitigkeiten/Commercial Courts"*.

⁴⁶ Förbundsdagen (2021), utkast till lag för att stärka domstolarna i ekonomiska tvister.

⁴⁷ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 5.

utvecklingen från de föregående åren, då effektiviteten i förvaltningsmål varit på nedgång⁴⁸. Den ökade effektiviteten har även lett till en minskning av antalet pågående förvaltningsmål, även om det fortfarande ligger relativt högt, på 1,0 mål per 100 invånare⁴⁹. När det gäller civilrättsliga mål och handelsmål som är föremål för tvist har resultatindikatorerna legat på en fortsatt stabil nivå (med en avslutandegrad som förbättrats något från 97,2 % under 2018 till 98,8 % under 2019)⁵⁰. Enligt berörda parter verkar covid-19-pandemin hittills inte ha haft någon betydande inverkan på rättssystemets effektivitet⁵¹. För att förstå varför siffran för inkommande civilrättsliga mål ökar stadigt har justitieministeriet beställt en undersökning i frågan⁵².

II. REGELVERK FÖR KORRUPTIONSBEKÄMPNING

Tyskland har flera myndigheter med ansvar för förebyggande av korruption på förbunds nivå, bl.a. förbundsministeriet för inrikes frågor, byggnadsverksamhet och hembygd samt högsta revisionsorganet. Direktivet om förebyggande av korruption i den federala förvaltningen från 2004, som utgör den strategiska rättsliga ramen för förebyggande av korruption i den federala offentliga förvaltningen, håller för närvarande på att ses över. En översyn pågår även av de kompletterande detaljerade bestämmelserna om gåvor och förmåner till federala offentliga tjänstemän och, som en del av direktivet om förebyggande av korruption, av de omfattande uppförandekoderna, som syftar till att förebygga korruption på federal nivå. När det gäller korruptionsbekämpning använder Tyskland en decentraliserad strategi. De 16 delstaterna ansvarar för utredning och lagföring av korruptionsbrott i landet. Vissa delstater har polis- och åklagarmyndigheter som är specialiserade på korruptionsbrott. Förbundskriminalpolisen spelar en roll i informationsutbytet mellan internationell och lokal nivå samt mellan polismyndigheter på delstatsnivå.

Experter och företagsledare är av uppfattningen att korruptionsnivån inom den offentliga sektorn är fortsatt låg. I 2020 års korruptionsindex från Transparency International fick Tyskland poängen 80/100 och kom på fjärde plats i Europeiska unionen och nionde plats i världen⁵³. Denna uppfattning har varit relativt stabil⁵⁴ under de senaste fem åren⁵⁵.

Tyskland har påbörjat en översyn av sin omfattande strategiska ram för korruptionsbekämpning på förbunds nivå. I det sammanhanget planeras bland annat uppdateringar inom ramen för förbundsregeringens direktiv från 2004 om förebyggande av

---

⁴⁸ Antalet inkommande förvaltningsmål fortsätter att vara mycket högt. Diagrammen 5, 9 och 13, resultattavla för rättskipningen i EU 2021.

⁴⁹ Diagram 16 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2021.

⁵⁰ Diagram 12 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2021.

⁵¹ *Deutsche Richterzeitung* (2020), "Corona führt zu Digitalisierungsschub" och information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

⁵² Det tyska federala advokatsamfundets bidrag till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 10.

⁵³ Transparency International, korruptionsindex 2020 (2021), s. 2–3. Graden av upplevd korruption kategoriseras enligt följande: låg (experter och företagsledares uppfattning om korruption i den offentliga sektorn är över 79), relativt låg (mellan 79 och 60), relativt hög (59–50), hög (under 50).

⁵⁴ Under 2015 låg resultatet på 81 poäng, medan det 2020 sjunkit till 80 poäng. Resultatet ökar/minskar betydligt när det förändras med mer än fem poäng, det förbättras/försämras vid förändringar på 4–5 poäng och är relativt stabilt vid förändringar på 1–3 poäng under de senaste fem åren.

⁵⁵ Uppgifter från Eurobarometern om uppfattningar och erfarenheter från enskilda personer och företag beträffande korruption, enligt rapporter från förra året, uppdateras vartannat år. De senaste uppgifterna utgörs av *Special Eurobarometer 502* (2020) och *Flash Eurobarometer 482* (2019).

korruption i den federala förvaltningen⁵⁶, som är det främsta regelverket för förebyggande av korruption, med avseende på korruptionsriskanalyser⁵⁷. Bestämmelserna från 2004 om förbudet mot att ta emot förmåner och gåvor håller också på att ses över för att avgöra om det krävs mer uppdaterade och harmoniserade bestämmelser och ökad rättssäkerhet⁵⁸. För första gången kommer Tyskland att offentliggöra en övergripande sammanfattande rapport om integritet i den federala offentliga förvaltningen 2021⁵⁹.

På grund av den federala strukturen är Tysklands institutionella regelverk för korruptionsbekämpning decentraliserat. De 16 tyska delstaterna ansvarar för att bekämpa korruption⁶⁰, samtidigt som befogenheterna hos de 16 inrikesministerierna i delstaterna bygger på den rättsliga ramen i respektive delstat. Dessa kan omfatta politisk samordning och förebyggande av korruption samt, i vissa fall, utredningsuppgifter⁶¹. Polisen, inklusive polismyndigheterna på delstatsnivå (*Landeskriminalämter*) och lokal polis, omfattas av lagstiftningen i de 16 delstaterna. Vissa delstater har inrättat specialiserade polisenheter och åklagarmyndigheter som är särskilt inriktade på utredning och lagföring av ekonomisk brottslighet och korruption⁶². Det finns särskilda brottmålsavdelningar i regionala domstolar som är specialiserade på ekonomisk brottslighet, inbegripet korruption, för domar i korruptionsmål. Förbundskriminalpolisen (*Bundeskriminalamt*) spelar en avgörande roll i samarbetet och informationsbytet mellan delstaterna och med internationella partner i brottsutredningar.

Antalet rapporterade fall av korruption har ökat, men den totala ekonomiska skada som korruptionen orsakar samhället minskar. Information om den tyska polisens arbete med att bekämpa korruption, vilken i stort sett är kriminaliserad⁶³, finns tillgänglig för allmänheten. Enligt den senaste officiella korruptionsrapporten från den federala polisen registrerades 5 428 korruptionsärenden 2019⁶⁴. Detta är en betydande ökning med 42,7 %

⁵⁶ *Richtlinie der Bundesregierung zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung* (2004).

⁵⁷ Information som mottagits från justitieministeriet i samband med landsbesöket i Tyskland.

⁵⁸ Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 18.

⁵⁹ Denna rapport kommer att omfatta information från tre redan befintliga källor, däribland i) rapporten om utveckling och resultat avseende förebyggande av korruption inom den offentliga förvaltningen, inklusive antalet misstänkta korruptionsfall och avdelningsspecifika korruptionsförebyggande åtgärder, ii) sponsringsbelopp som den offentliga förvaltningen godtagit, och iii) användningen av extern personal i Tysklands offentliga förvaltning. Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 19.

⁶⁰ På förbunds nivå ansvarar ministeriet för inrikes frågor, byggnadsverksamhet och hembygd för den övergripande politiska samordningen av förebyggandet av korruption i den federala förvaltningen. I denna roll antar ministeriet riktlinjer för genomförandet av korruptionsförebyggande regler för alla federala förvaltningsorgan och utfärdar uppförandekoder för personal och överordnade. Medborgare och anställda kan kontakta särskilda kontaktpunkter i korruptionsrelaterade frågor. Justitieministeriet ansvarar för strafflagstiftningen avseende korruption. Varken den federala åklagarmyndigheten eller förbundskriminalpolisen har befogenhet att hantera korruptionsärenden.

⁶¹ Exempelvis har inrikesministerierna i delstaterna Bremen och Hamburg utredningsuppgifter.

⁶² I Brandenburg, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Thüringen och Schleswig-Holstein finns specialiserade åklagarmyndigheter (*Schwerpunktstaatsanwaltschaften*) med varierande mandat som omfattar korruptionsmål för hela den respektive delstaten eller enbart en särskild, lokalt begränsad jurisdiktion inom delstaten.

⁶³ Korruption – både aktiv och passiv sådan – är generellt kriminaliserad i Tyskland (se avsnitten 331–337 i strafflagen). Korruption inom den privata sektorn bestraffas vidare enligt avsnitten 299–300 i strafflagen, medan korruption av offentliga tjänstemän särskilt omfattas av avsnitt 108e. Tyskland har en specifik lag för att bekämpa bestickning av utländska tjänstemän och har även reglerat juridiska personers straffrättsliga ansvar med böter på upp till 10 miljoner euro.

⁶⁴ Bundeskriminalamt, *Bundeslagebild Korruption 2019* (2020), s. 2.

jämfört med 2018. I rapporten anges även en liten ökning av antalet misstänkta, på 3,3 %. Av de som mottog en muta var 67 % offentliga tjänstemän, och offentlig upphandling är den hårdast drabbade sektorn. Klassiska mutor i kontanter minskar, och därmed har den ekonomiska skadan till följd av korruption sjunkit markant, med 61,2 %, och uppgick till 47 miljoner euro under 2019. I stället har andra former av icke-monetära mutor och potentiell otillbörlig påverkan hamnat i fokus. Det rör sig i första hand om gratisbiljetter till evenemang som annars inte är tillgängliga för allmänheten samt privata middagar där företag möter politiker. Parlamentariska utredningsutskott sammankallar och håller regelbundna utskottssammanträden för att behandla korruptionsfall på hög nivå som involverar medlemmar i regeringen eller förbundsministerier. Det finns vissa farhågor beträffande förmågan att upptäcka och utreda anklagelser om korruptionsrelaterad ekonomisk brottslighet⁶⁵. För att åtgärda problem med eftersläpningar tillkännagav Tysklands finansunderrättelseenhet att den ökar sin kapacitet till 800 anställda under de nästkommande tre åren och att den även kommer att införa en särskild programvara för att identifiera riskområden⁶⁶. När det gäller utländska mutfall ligger Tysklands verkställighet i fråga om att ställa företag till svars fortfarande på en kritiskt låg nivå, trots landets ledande roll i utredningar, lagföring och bötfällande av enskilda individer som gör sig skyldiga till mutbrott i utlandet⁶⁷.

En ny förbundslag om införande av ett lobbyregister för företrädare för intressegrupper antogs i mars 2021 och kommer att börja gälla den 1 januari 2022. Lagen⁶⁸ syftar till att öka insynen i den federala beslutsprocessen. Den innehåller bestämmelser för lobbyverksamhet riktad mot den tyska förbundsdagen, regeringen och ministerierna. Berörda parter erkänner att den kommer att ha ett brett tillämpningsområde och även omfatta advokater och klienter till konsultföretag som bedriver lobbyverksamhet för deras räkning⁶⁹. Aktörer som fackförbund, arbetsgivarorganisationer, kyrkor och trossamfund, som är de viktigaste lobbyisterna i Tyskland, är dock undantagna från kravet på obligatorisk registrering. Tillhandahållandet av finansiell information om belopp som investerats i lobbyverksamheten förblir också frivilligt. Vidare avser registreringskravet endast möten med regeringstjänstemän på högsta nivå. Förvaltningsnivån vid ministerierna, där huvuddelen av lobbningen äger rum regelbundet, omfattas inte, vilket medför att det inte kommer att finnas något register över sådana möten. Bristande efterlevnad kan leda till böter

---

⁶⁵ Jfr Transparency International Deutschland, *Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Stärkung der Finanzmarktintegrität* (november 2020).

⁶⁶ H. Steinharter, Financial Intelligence Unit: "Anti-Geldwäsche-Behörde FIU plant Hunderte neue Stellen", *Handelsblatt* (23 december 2020).

⁶⁷ OECD, *Phase 4 Two-Year Follow-Up Report: Germany* (2021), s. 3: "The continued discrepancy in the prosecutorial approach to holding natural as opposed to legal persons liable across Länder, the fragmented investigative approach, coupled with the alternative use of forfeiture orders has continued to greatly hinder Germany's ability to hold companies liable in foreign bribery cases." (Den fortsatta avvikelsen när det gäller åklagares inställning till att hålla fysiska personer – snarare än juridiska personer – ansvariga mellan olika delstater, den fragmenterade utredningsstrategin tillsammans med den alternativa användningen av förelägganden om förverkande har fortsatt att utgöra ett stort hinder för Tysklands förmåga att ställa företag till svars i utländska mutfall.)

⁶⁸ Gesetz zur Einführung eines Lobbyregisters für die Interessenvertretung gegenüber dem Deutschen Bundestag und gegenüber der Bundesregierung (Lobbyregistergesetz – LobbyRG), (16. April 2021), Bundesgesetzblatt 2021 Teil I Nr. 19 vom 27. April 2021, p. 818, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl121s0818.pdf%27%5D_1625212991548.

⁶⁹ Transparency International Deutschland (2020), *Stellungnahme zur Anhörung zur Einführung eines Lobbyregisters* och information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

på upp till 50 000 euro. Det elektroniska lobbyregistret kommer att tas i bruk den 1 januari 2022 och kommer att förvaltas av förbundsdagen. Införandet av ett s.k. lagstiftningsfotavtryck som skulle göra det möjligt att övervaka och spåra alla företrädare för intressegrupper som försöker påverka och bidra till särskilda lagtexter har inte fått stöd av den politiska majoriteten på förbunds nivå i debatten om lobbyregistret. Gruppen av stater mot korruption (Greco) har även rekommenderat förbättrad insyn i externa bidrag till lagstiftningsförslag⁷⁰. Det kvarstår också betänkligheter i fråga om den konsekventa tillämpningen av Tysklands svängdörrsregler, bland annat varierande karenstidperioder och det stora utrymmet för skönsmässig bedömning beträffande överordnades beslut om framtida anställningar av statssekreterare och generaldirektörer⁷¹.

Tyskland stärker sina bestämmelser om potentiella intressekonflikter för parlamentsledamöter och medlemmar i dess finansiella tillsynsorgan. För att begränsa förbundsdagsledamöternas sekundära verksamheter lades ändringar av lagen om ledamöter av förbundsdagen⁷² fram för förbundsdagen i december 2020 och antogs i juni 2021⁷³. Genom reformen införs ett förbud mot avlönad lobbyverksamhet som sidosysselsättning för parlamentsledamöter samt avlönade föreläsningar kopplade till deras arbete i parlamentet. Sekundära verksamheter som uppgår till över 1 000 euro per månad, eller 3 000 euro per år, måste offentliggöras. Ändringarna medför inte krav på offentliggörande av faktisk tid som ägnats åt sidosysselsättningen. Lagen om främjande av den finansiella marknadens integritet, som trädde i kraft den 1 juli 2021, innebär vidare förbud mot privat handel med finansiella instrument för anställda vid den federala tillsynsmyndigheten för finansiella tjänster⁷⁴.

Tysklands bestämmelser om redovisning av tillgångar håller på att granskas. Enligt ändringen av lagen om ledamöter av förbundsdagen måste förbundsdagens ledamöter offentliggöra sina finansiella innehav i icke bolagsetablerade företag och företag med aktiekapital på över 5 % samt intäkterna kopplade till sådana innehav⁷⁵. Parlamentsledamöterna kommer att behöva anmäla sina tillgångar och ekonomiska intressen om de ansvarar för en fråga i ett parlamentsutskott och samtidigt får ersättning från en sekundär verksamhet. Betänkligheter kvarstår dock när det gäller den bristande tillsynen av förbundsdagens ledamöter i fråga om redovisningen av tillgångar och egendom⁷⁶.

Nya regler för skydd av visselblåsare håller på att utarbetas. Utkastet till lagstiftning om skyddet av visselblåsare syftar till att skydda röjandet av uppgifter om överträdelse av EU-

---

⁷⁰ Greco, femte utvärderingsomgången – utvärderingsrapport om Tyskland (2020), punkt 60. Se även pelare IV om andra institutionella frågor med anknytning till kontroller och motvikt för mer information om insynen i beslutsprocessen. Se även avsnitt IV.

⁷¹ Jfr Greco, femte utvärderingsomgången – utvärderingsrapport om Tyskland (2020), punkterna 89 och 91. Politiska tjänstemän och generaldirektörer omfattas av föreskrifterna om karenstidperioder i avsnitt 105 i lagen om statstjänstemän.

⁷² Gesetz über die Rechtsverhältnisse der Mitglieder des Deutschen Bundestages (Abgeordnetengesetz – AbgG).

⁷³ Gesetz zur Änderung des Abgeordnetengesetzes – Verbesserung der Transparenzregeln für die Mitglieder des Deutschen Bundestages, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/287/1928784.pdf>.

⁷⁴ Gesetz zur Stärkung der Finanzmarktintegrität (Finanzmarktintegritätsstärkungsgesetz – FISG), *Bundesgesetzblatt* Teil I vom 3. Juni 2021, s. 1534.

⁷⁵ Information som mottagits under landsbesöket i Tyskland.

⁷⁶ Greco, femte utvärderingsomgången (2020), punkt 95 och såsom tidigare rapporterats i 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 7.

rätten och nationell lagstiftning och omfattar både den privata och den offentliga sektorn⁷⁷. I praktiken finns flera kontaktpunkter för visseblåsning på förbunds nivå och delstatsnivå, däribland korruptionsbekämpningsansvariga, specialiserade ombudsmän, såsom försvarsombudsmannen på förbunds nivå samt medborgarombudsmän och förtroendeadvokater på delstatsnivå, som underlättar upptäckt och utredning av korruptionsbrott. Fragmenteringen mellan olika institutioner och förvaltningsnivåer har kritiserats då det kan vara svårt för potentiella visseblåsare och klagande att hitta lämpliga rapporteringskanaler⁷⁸.

Finansieringen av politiska partier regleras i en särskild lag med någorlunda avskräckande påföljder. Politiska partier måste lämna in årliga finansiella rapporter till förbundsdagens talman, däribland om partiets tillgångar, skulder, inkomst och utgifter under både kampanjperioder och övriga perioder⁷⁹. Vid oriktigheter kan partiet i fråga åläggas böter på två gånger beloppet för den motsvarande oriktiga informationen⁸⁰. Betänkligheter har framförts rörande den betydande fördröjningen mellan partiets inkomst och dess rapportering⁸¹. Donationer på över 50 000 euro ska rapporteras utan dröjsmål och offentliggöras på förbundsdagens webbplats. Donationer på över 10 000 euro ska offentliggöras i årsrapporten, och taken för anonyma donationer är 500 euro, respektive 1 000 euro för donationer i kontanter. Internationella granskare har upprepade gånger betonat behovet av lägre trösklar och mer omfattande dokumentering⁸². Sponsring är i stort sett fortfarande oreglerad, trots dess potential vad gäller köp av tillgång till viktiga regeringstjänstemän⁸³.

Covid-19-pandemin påverkade kampen mot korruption i Tyskland, och pandemin medförde särskilda korruptionsrisker. Finansunderrättelseenheten har fått in ett ökat antal rapporter i samband med covid-19-stödåtgärder som regeringen erbjudit, bland annat om korruption och framför allt bedrägerier⁸⁴. Vidare har påståendet om att parlamentsledamöter som förhandlat fram uppgörelser om ansiktsmasker för regeringen ska ha tagit emot mutor lett till offentliga debatter och inledandet av korruptionsutredningar⁸⁵. För att förbättra förebyggandet av korruption, även under och i efterdyningarna av covid-19-pandemin, kommer Tyskland att införa sitt elektroniska konkurrensregister till stöd för offentliga upphandlingsförfaranden under 2021⁸⁶. När registret väl tagits i bruk kommer det att

⁷⁷ Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 21 och information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

⁷⁸ Transparency International Deutschland, *Comments and Recommendations to UNCAC Second Review Cycle* (2018), s. 3.

⁷⁹ Den tyska lagen om politiska partier.

⁸⁰ Enligt avsnitt 23 a i lagen om politiska partier. Om oriktigheterna avser egendom eller innehav i företag i balansräkningen eller i den åtföljande delen av den förklarande anmärkningen ska fordran dessutom vara 10 % av de tillgångar som inte angetts eller som angetts felaktigt.

⁸¹ Information som mottagits från LobbyControl i samband med landsbesöket i Tyskland, där det angavs att uppgifter för 2019 ännu inte offentliggjorts i april 2021.

⁸² För ett av de senaste fallen, se UNCAC, *Review of implementation of the United Nations Convention Against Corruption, Review Cycle 1 (Chapter III and IV), Executive Summary: Germany, Implementation Review Group (July 2020), and Review Cycle 2 (Chapter II and V), Executive Summary: Germany, Implementation Review Group, January 2019.*

⁸³ Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

⁸⁴ Information som mottagits från finansunderrättelseenheten i samband med landsbesöket i Tyskland.

⁸⁵ Två politiker anklagas för att ha tagit emot sexsiffriga mutor efter att ha rekommenderat ansiktsmaskstillverkare för förbundsregeringen. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

⁸⁶ Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 23.

innehålla och flagga information för upphandlande myndigheter som är relevant för uteslutandet av anbudsgivare från upphandlingen, däribland information om fällande domar, strafförelägganden och böter för korruption, tagande och givande av muta, penningtvätt, skatteundandragande och andra allvarliga brott.

III. MEDIERNAS MÅNGFALD OCH OBEROENDE

Tyskland har en väl etablerad ram för mediernas frihet och mångfald, som i huvudsak faller under delstaternas behörighet. De 14 mediemyndigheterna är oberoende tillsynsmyndigheter vars politiska oberoende finns inskrivet i lagen⁸⁷. Författningen (*Grundgesetz*) och sekundärrätten garanterar uttryckligen journalisters rätt att skydda sina källors identitet och rätten till tillgång till information⁸⁸. Det nya statsfördraget om medier (*Medienstaatsvertrag*) och ytterligare rättsakter⁸⁹ antogs för att införliva det reviderade direktivet om audiovisuella medietjänster⁹⁰ i tysk lagstiftning⁹¹.

Mediemyndigheternas och radio- och tv-rådets grad av oberoende är fortsatt hög⁹². Med ikraftträdandet av det reviderade statsfördraget om medier har mediemyndigheterna fått nya befogenheter, i synnerhet i fråga om medieförmedlare. Mediemyndigheterna kommer dock endast gradvis att påbörja den fulla tillämpningen av de nya reglerna, i takt med att de successivt antar sina gemensamma stadgar enligt kraven i statsfördraget om medier, med detaljer kring vissa av dess bestämmelser (t.ex. om hur lätt det är att hitta innehåll som anses relevant för opinionsbildningen)⁹³.

Pressens självreglering fortsätter att fungera bra, även om några problem signalerats gällande offentliggörandet av reprimander⁹⁴. Det tyska pressrådet består av journalist- och förläggarföreningar. I dess årsrapport för 2020 noteras en stark ökning av klagomålen med anknytning till ett litet antal kontroversiella tidningsartiklar (4 085 enskilda klagomål mottogs under 2020, jämfört med 2 175 under 2019)⁹⁵. Samtidigt konstateras i rapporten att berörda förläggare stod för endast 34 av de totalt 53 offentliga reprimander som utfärdades av pressrådet 2020. Eftersom presslagstiftningen innehåller krav på att förläggare ska publicera

---

⁸⁷ De 14 mediemyndigheterna ansvarar för privata programföretag, medan public service-medierna övervakas av särskilda radio- och tv-råd.

⁸⁸ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland.

⁸⁹ Särskilt lagen om ändring av lagen om telemedier och andra lagar, av den 19 november 2020.

⁹⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1808 om ändring av direktiv 2010/13/EU om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktivet om audiovisuella medietjänster), mot bakgrund av ändrade marknadsförhållanden.

⁹¹ I 2021 års internationella pressfrihetsindex ligger Tyskland på 13:e plats globalt och på 9:e plats bland EU:s medlemsstater (Reportrar utan gränser, Tyskland). Under de senaste åren har situationen varit stabil, och landet ligger fortsatt högt när det gäller mediefrihet och skydd av journalister. Övervakningsverket för mediepluralism 2021 bedömer den övergripande risken för bristande mediepluralism i Tyskland som relativt låg (Övervakningsverket för mediepluralism 2021, s. 8).

⁹² Övervakningsverket för mediepluralism 2021, s. 11. Se även 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 8.

⁹³ Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland. Medistatsfördraget, s. 84.

⁹⁴ Övervakningsverket för mediepluralism 2021, s. 13. En offentlig reprimand (*öffentliche Rüge*), genom vilken det berörda medieföretaget åläggs att publicera en rättelse, är det tyska pressrådets mest långtgående påföljd. (För att skydda de drabbade kan rådet även besluta om en icke-offentlig reprimand.)

⁹⁵ Tyska pressrådet (2021), årsrapport för 2020.

sådana offentliga reprimander kan detta vara ett tecken på eventuella problem med effektiviteten avseende denna aspekt av den självreglerande presslagstiftningen.

Den tyska lagstiftningen fortsätter att säkerställa god insyn i medieägandet⁹⁶. Detta följer av bestämmelser enligt vilka kommersiella radio- och tv-bolag är skyldiga att rapportera om ägarförhållanden och planer som påverkar aktieägarstrukturen⁹⁷. Onlinemedier måste dessutom offentliggöra information om ägandeförhållanden i det impressum som finns på deras webbplatser. Vad gäller pressen fastställs kraven på öppenhet i impressum i de olika delstaternas presslagstiftning⁹⁸. Kommissionen för mediekoncentration (KEK), som inrättats av delstaternas mediemyndigheter, övervakar koncentrationen inom den privata radio- och tv-sektorn och förvaltar en offentlig databas med information om ägandeförhållanden som omfattar tv, radio, press och onlinemedier⁹⁹. Övervakningsverktyget för mediepluralism 2021 anger en låg risk när det gäller insynen i medieägandet och en medelhög risk beträffande koncentrationen av nyhetsmedier¹⁰⁰. Mediekoncentrationen regleras i statsfördraget om medier och övervakas regelbundet av KEK¹⁰¹.

Medieorganisationer har gynnats av covid-19-relaterade stödsystem. Den övergripande nivån av mediepluralism i Tyskland är fortsatt hög. Samtidigt betonar berörda parter ökande ekonomiska svårigheter för många regionala och lokala presstjänster, vilket äventyrar mångfalden av åsikter på regional nivå¹⁰². Medieaktörer kunde ansöka till den tyska regeringens allmänna biståndsprogram som syftar till att hantera covid-19-pandemins ekonomiska konsekvenser för företag och frilansare. Dessutom infördes ett riktat stödprogram för radiosektorn¹⁰³. Trots att offentliga stödsystem lyckades mildra inverkan av covid-19-pandemin betonar övervakningsverktyget för mediepluralism farhågor med avseende på sektorns långsiktiga överlevnad, även om medieaktörer långsamt lyckas generera mer intäkter från digitala erbjudanden¹⁰⁴.

Skyddsåtgärder mot politiska partiers kontroll av medier har införts¹⁰⁵. Indikatorn från övervakningsverktyget för mediepluralism 2021 om medias politiska oberoende visar en låg risk¹⁰⁶. Politisk reklam tillåts varken i radio och tv eller radio- och tv-liknande telemedier¹⁰⁷,

---

⁹⁶ Övervakningsverktyget för mediepluralism 2021, s. 12. 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 9.

⁹⁷ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 9.

⁹⁸ Övervakningsverktyget för mediepluralism 2021, s. 12. 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 9.

⁹⁹ KEK (2021), *Medienkonzentration*.

¹⁰⁰ Enligt övervakningsverktyget för mediepluralism 2021 är publikkoncentrationen för de fyra största ägarna av audiovisuella medier i Tyskland (ProSiebenSat.1, Mediengruppe RTL, ARD och ZDF) 89 %. Marknadsandelen för de fyra största tidningsägarna (Springer, KKR, Media Union och Funke) är 60 %, medan marknadsandelen för de fyra största nyhetsmedierna online (Bertelsmann, Burda, Springer och United Internet) är 34 %. Medan delstaternas medielagstiftning innehåller bestämmelser om mediekoncentrationen i sektorn för press och radio reglerar statsfördraget om medier ägandekoncentrationen inom tv, under tillsyn av KEK.

¹⁰¹ Mediastatsfördraget, s. 60 och övervakningsverktyget för mediepluralism 2021, s. 12.

¹⁰² Reportrar utan gränser, Tyskland och information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹⁰³ Minister med ansvar för kultur och medier (2020), *Neustart Kultur: Private Rundfunkveranstalter*.

¹⁰⁴ Övervakningsverktyget för mediepluralism 2021, s. 12–13 och 20–22.

¹⁰⁵ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 9.

¹⁰⁶ Övervakningsverktyget för mediepluralism 2021, s. 14.

med undantag för en kort period före val som är strikt reglerad vad gäller fördelningen av sändningstid för de politiska partierna¹⁰⁸. När det gäller medieinnehåll som inte omfattas av dessa regler för radio- och tv-liknande telemedier har man genom det reviderade statsfördraget om medier utvidgat bestämmelserna om öppenhet gällande politisk reklam online så att sådan reklam måste märkas på lämpligt sätt¹⁰⁹.

Det finns en ramlagstiftning för journalisters tillgång till information, men vissa brister har kritiserats. Journalisters rätt att tillgå information säkerställs i grundlagen, lagen om informationsfrihet och den presslagstiftning som finns i de flesta av delstaterna¹¹⁰. Vid en global jämförelse betraktas denna ram dock som relativt svag av Reportrar utan gränser¹¹¹. Enligt Grecos rekommendationer bör lagen om informationsfrihet genomgå en oberoende utvärdering, på grundval av vilken möjliga förbättringar bör beaktas, särskilt när det gäller undantag som leder till färre begäranden inom ramen för lagen¹¹².

Oron har vuxit när det gäller journalisters fysiska säkerhet, särskilt när de rapporterar från protester¹¹³. Trots den befintliga ramlagstiftningen för skydd av journalister¹¹⁴ rapporterar berörda parter ökade angrepp mot journalister och mediearbetare när de rapporterar från protester¹¹⁵. I synnerhet demonstrationer kopplade till covid-19-pandemin har lett till upprepade rapporter om våld mot journalister¹¹⁶. I december 2020 visade statistik från polisen att 252 händelser riktade mot medieföreträdare hade rapporterats under året¹¹⁷ (jämfört med 104 fall under 2019 och 93 fall under 2018¹¹⁸). Bland de 252 händelserna ingick 29 fall av hot och 30 våldsbrott, varav 22 omfattade personskador¹¹⁹. Sedan oktober 2020 har det på Europarådets plattform för att främja skyddet av journalistik och journalisters säkerhet offentliggjorts ett varningsmeddelande beträffande Tyskland, vilket berörde aggressiva handlingar mot journalister under en demonstration¹²⁰. Journalistföreningar och

---

¹⁰⁷ I statsfördraget om medier definieras radio- och tv-liknande telemedier som telemedier med innehåll som liknar radio eller tv med avseende på form och design och som tillgängliggörs från en katalog angiven av en leverantör på individuell begäran vid en tidpunkt som användaren väljer (ljud och audiovisuella medietjänster på begäran). Innehållet omfattar framför allt radioteater, spelfilmer, serier, rapporter, dokumentärer, underhållningsprogram, informationsprogram och barnprogram (Medienstaatsvertrag, s. 2).

¹⁰⁸ Information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 31–32.

¹⁰⁹ Mediestatsfördraget, s. 22.

¹¹⁰ Artikel 5.1 i grundlagen.

¹¹¹ Reportrar utan gränser, Tyskland.

¹¹² Greco (2020), femte utvärderingsomgången – utvärderingsrapport om Tyskland, s. 23.

¹¹³ ZDF:s bidrag till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 5; Bidrag från Europeiska centrumet för press- och mediefrihet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 3–4; Europarådet, Plattform för att främja skyddet av journalistik och journalisters säkerhet; Europeiska centrumet för press- och mediefrihet, Plattform för kartläggning av mediefrihet.

¹¹⁴ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 9–10.

¹¹⁵ Bidrag från Reportrar utan gränser till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 29. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹¹⁶ Tyska journalistfederationen (3.8.2020), *Sicherheit verbessern*.

¹¹⁷ Tyska förbundsdagen, svar från förbundsregeringen, Drucksache 19/25940, s. 5. I respektive brottsstatistik förekommer angrepp på journalister inte som separat kategori, utan omfattas av brotten mot media i allmänhet.

¹¹⁸ European Federation of Journalists (21.1.2021), *Germany: 252 attacks against media workers in 2020*.

¹¹⁹ Tyska förbundsdagen, svar från förbundsregeringen, Drucksache 19/25940, s. 5.

¹²⁰ Europarådet, Plattform för att främja skyddet av journalistik och journalisters säkerhet. I skrivande stund har de tyska myndigheterna ännu inte tillhandahållit något svar i detta ärende, som registrerades i maj 2021 i kategorin ”Angriffe auf die körperliche Sicherheit und Integrität von Journalisten” (Angrepp mot journalisters fysiska säkerhet och integritet).

journalistförbundet menar att polisens skydd av och stöd till journalister under protester är bristfälligt¹²¹. Det tyska pressrådet efterfrågar ett starkare skydd av pressfriheten och har föreslagit en uppdatering av de befintliga etiska principerna för medierna och polisen¹²². Delstaterna håller för närvarande på att utvärdera en sådan uppdatering av dessa etiska principer. Vissa delstater har dessutom vidtagit åtgärder för att förbättra relationerna mellan journalister och polisen¹²³. I april 2021 offentliggjorde journalistföreningar en uppförandekod för mediebolag där förläggare ombads att själva åta sig att vidta en rad åtgärder för att skydda journalister från våld och hot¹²⁴. Enligt indikatorn från övervakningsverket för mediepluralism 2021 om journalistyrket, normer och skydd är risken låg, medan den motsvarande indikatorn om journalisters fysiska säkerhet visar en hög risk¹²⁵.

Det förekommer viss oro över journalisters privatliv inom ramen för rättsliga åtgärder. Journalistföreningar uttrycker oro över att journalisters personuppgifter, framför allt deras hemadress, blir offentliga om de vidtar rättsliga åtgärder mot trakasserier, både fysiska trakasserier och trakasserier på internet¹²⁶. Icke-statliga organisationer och journalistföreningar ser potentiella risker för att journalister blir föremål för elektroniska övervakningsåtgärder från underrättelsetjänster, särskilt i kontakter med potentiella uppgiftslämnare, och efterfrågar kraftfullare skyddsåtgärder inom ramen för respektive lagstiftning, i synnerhet den reviderade lagen om underrättelsetjänsten (BND)¹²⁷. I allmänhet leder förprocessuella mekanismer till att potentiella fall av strategiska rättegångar mot allmänhetens deltagande avvisas innan de tas upp i domstol¹²⁸. Även om det kanske inte finns så många kända fall förekommer dock, enligt berörda parter och undersökningar, även problemet med föregripande rättsliga åtgärder eller hot mot journalister i Tyskland¹²⁹.

IV. ANDRA INSTITUTIONELLA FRÅGOR SOM RÖR KONTROLLER OCH MOTVIKTER

Tyskland är en federal, demokratisk republik där befogenheterna fördelas mellan förbundsregeringen och de 16 delstaternas regeringar. Maktfördelningen finns inskriven såväl

---

¹²¹ T.ex. tyska fackförbundet för journalister (8.11.2020) *dju in ver.di verurteilt Angriffe auf Medienschaffende bei „Querdenken“-Demo in Leipzig*. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹²² Tyska pressrådet (2020), *Verhaltensgrundsätze für Medien und Polizei zur Vermeidung von Behinderungen bei der Durchführung polizeilicher Aufgaben und der freien Ausübung der Berichterstattung*. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹²³ T.ex. presskodexen för polisen i Baden-Württemberg, ministeriet för inrikes frågor, digitalisering och kommuner (21.4.2021), *Landesweite Standards für die Pressearbeit*. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹²⁴ Tyska journalistfederationen (2021), *Ein Kodex für Medienhäuser*.

¹²⁵ Övervakningsverket för mediepluralism 2021, s. 10.

¹²⁶ Bidrag från Reportrar utan gränser till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 29. Information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland. Den 24 juni 2021 antog förbundsdagen en lag som gör det straffbart att sprida så kallade "fiendelistor". Lagen berör däremot inte frågan om tillgänglighöret och journalisters personuppgifter under rättsliga förfaranden.

¹²⁷ Bidrag från GFF till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 4. Reportrar utan gränser (26.3.2021) *Verpasste Chance für die Pressefreiheit*. Tyska journalistfederationen (19.2.2021), *BND-Gesetz: Informanten besser schützen*. Översynen av lagen om underrättelsetjänsten 2021 gjordes efter en dom av förbundsförfattningsdomstolen den 19 maj 2020, i vilken det fastslogs att BND:s befogenhet att övervaka utländska telekommunikationer strider mot de grundläggande rättigheter som föreskrivs i Tysklands grundlag (förbundsförfattningsdomstolen – 19.5.2020, pressmeddelande nr 37/2020).

¹²⁸ Bidrag från Europeiska centrumet för press- och mediefrihet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 5.

¹²⁹ Bidrag från Europeiska centrumet för press- och mediefrihet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 5. Bidrag från Reportrar utan gränser till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 33–34. Gostomzyk T. och Moßbrucker D. (2019), *If you write that, I'll sue you! Study on preventive attorney strategies towards the media*, Otto Brenner Foundation Workbook 99.

i grundlagen¹³⁰ som i delstaternas författningar. På förbunds nivå innehas den federala lagstiftande makten av förbundsdagen (*Bundestag*) och förbundsrådet (*Bundesrat*), som representerar delstaterna¹³¹. Regeringen, förbundsrådet och förbundsdagens ledamöter kan lämna in lagförslag¹³². Tyska institutet för mänskliga rättigheter och den federala byrån mot diskriminering bidrar till att upprätthålla de grundläggande rättigheterna.

Farhågor har uttryckts angående den bristande insynen i lagstiftningsprocessen och en utveckling mot kortare samrådsperioder. I allmänhet finns en stabil ram för samråd med berörda parter i lagstiftningsprocessen¹³³. I september 2020 upprättade förbundsregeringen även en plattform som sammanför olika ministeriers webbplatser, med information om möjligheter att (tidigt) involvera berörda parter¹³⁴. I ett ståndpunktsdokument från delstaternas justitieministerkonferens från november 2020 betonades dock att tillräckligt med tid bör anslås till samråd med delstaterna om utkast till lagstiftning och att förbundsdagen bör beakta lagförslag från förbundsrådet utan onödigt dröjsmål¹³⁵. Berörda parter har dessutom tagit upp regelbundna fall av förkortade samrådsperioder för granskning av långa och komplexa förslag och har pekat på en övergripande brist på insyn i bidrag som påverkar lagstiftningsprocessen före det formella samrådsförfarandet¹³⁶. Greco rekommenderade även i december 2020 att omfattande externa bidrag till lagstiftningsförslag som mottas innan samrådet formellt inleds också bör identifieras och offentliggöras¹³⁷. Samrådsperioder har även förkortats i samband med covid-19-pandemin, men enligt de berörda parterna rör det sig om en bredare trend¹³⁸.

Ramen för att vidta åtgärder kopplade till covid-19-pandemin har ändrats flera gånger, och åtgärderna har varit föremål för omfattande rättslig prövning. Åtgärder kopplade till pandemin vidtas på grundval av lagen om infektionsskydd (IfSG), som gör det möjligt för delstaternas regeringar (som är behöriga att vidta åtgärder inom ramen för IfSG) att införa restriktioner genom en förordning. I samband med covid-19-pandemin utvidgades i mars 2020 även förbundsregeringens befogenheter att vidta åtgärder inom ramen för IfSG¹³⁹. De flesta av dessa befogenheter kan endast utövas under tiden som förbundsdagen har utlyst ett "epidemiläge" (*epidemische Lage*), som den kan häva när som helst och som måste bekräftas på nytt var tredje månad¹⁴⁰. Efter diskussioner om förbundsdagens svaga roll¹⁴¹ antogs i

---

¹³⁰ Artikel 20 i grundlagen.

¹³¹ Artikel 70 och efterföljande i grundlagen.

¹³² Förslag från förbundsdagen kan lämnas in av (minst) 5 % av dess ledamöter. I praktiken kommer de flesta lagförslagen från regeringen.

¹³³ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 10.

¹³⁴ Webbplatsen "Deltagande på förbunds nivå" (*Beteiligung auf Bundesebene*): <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/gesetzgebungsverfahren-beteiligung>. En sådan plattform finns även med länkar till olika ministeriers formella samrådsförfaranden.

¹³⁵ Justitieministerkonferensen (2020), *Föderalismus in der Praxis stärken – Die Beteiligung der Länder an Gesetzgebungsvorhaben des Bundes und die Behandlung von Gesetzesinitiativen des Bundesrates durch die Bundesregierung*.

¹³⁶ Bidrag från ENNHRI till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 153. Se även bidrag från det tyska advokatsamfundet och det tyska federala advokatsamfundet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

¹³⁷ Greco (2020), femte utvärderingsomgången – utvärderingsrapport om Tyskland, rekommendation iv.

¹³⁸ Bidrag från det tyska advokatsamfundet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen och information som mottagits i samband med landsbesöket i Tyskland.

¹³⁹ Första lagen om skydd av befolkningen i epidemiska situationer av nationell relevans.

¹⁴⁰ Inledningsvis hade ändringarna tidsbegränsats till den 31 mars 2021. Se 5.1 § i IfSG.

¹⁴¹ Det bör noteras att kontroll i detta sammanhang även utövas av parlamenten i delstaterna, som i vissa fall har antagit lagar med krav på att deras parlament ska involveras i covid-19-relaterade åtgärder.

november 2020 ändringar för att öka den parlamentariska kontrollen, främst genom införande av en standardförteckning över åtgärder som kan vidtas genom en förordning, vilka tidigare inte angetts i lagstiftningen¹⁴². Genom ytterligare ändringar, som antogs i april 2021, infördes en så kallad nödbroms, vilket innebär ett automatiskt införande av vissa restriktionsåtgärder genom förbunds lagstiftning om en viss nivå av covid-19-fall nås under loppet av tre dagar i en stad eller i ett distrikt¹⁴³. Detta har debatterats intensivt i fråga om sådana bestämmelsers författingsenlighet och proportionalitet¹⁴⁴. För att anpassa sig till pandemins villkor har förbundsdagen ändrat sin arbetsordning för att tillåta elektroniska röster i utskotten och minska antalet personer som behöver närvara vid en omröstning i parlamentet¹⁴⁵. Åtgärder som vidtas i samband med pandemin har varit föremål för omfattande rättslig prövning, främst vid förvaltningsöverdomstolarna och författingsdomstolarna i delstaterna, och i slutet av 2020 hade över 6 000 fall registrerats¹⁴⁶. Många av dessa fall har hittills endast behandlats i skyndsamma förfaranden, där det huvudsakliga beslutet ännu inte har fattats. Författingsdomstolen har från och med mars mottagit 321 klagomål om författingsstridighet kopplade till covid-19-åtgärder och har avslutat 273 av dem¹⁴⁷.

Kommissionen har inlett överträdelseförfaranden mot Tyskland för överträdelse av de grundläggande principerna i EU-rätten mot bakgrund av förbunds författingsdomstols dom av den 5 maj 2020. Den 9 juni 2021 beslutade kommissionen att sända en formell underrättelse till Tyskland på grund av överträdelser av principerna om självständighet, företräde, effektivitet och enhetlig tillämpning av unionsrätten samt med avseende på Europeiska unionens domstols behörigheter inom ramen för artikel 267 i EUF-fördraget¹⁴⁸. Genom sin dom av den 5 maj 2020¹⁴⁹ har förbunds författingsdomstolen fråntagit en dom av Europeiska unionens domstol dess rättsliga verkan i Tyskland¹⁵⁰. Förbunds författingsdomstols beslut av den 29 april 2021, varigenom en begäran om utförandeordning gällande domen avvisades¹⁵¹, förändrar inte den rättsliga situation som förbunds författingsdomstols dom gett upphov till, särskilt i förhållande till principen om EU-rättens företräde.

---

¹⁴² Se 28a § (ny) i IfSG. Tredje lagen om skydd av befolkningen i epidemiska situationer av nationell relevans, som antogs den 18 november 2020.

¹⁴³ Se 28b § (ny) i IfSG. Fjärde lagen om skydd av befolkningen i epidemiska situationer av nationell relevans, som antogs den 21 april 2021.

¹⁴⁴ De automatiska åtgärderna inom ramen för nödbromsen hade redan begränsats jämfört med regeringens ursprungliga förslag till följd av dessa reaktioner. Ett antal bestridanden har redan ingetts till förbunds författingsdomstolen, särskilt vad gäller förbundsregeringens befogenheter och de automatiska bestämmelserna om utgångsförbud.

¹⁴⁵ Dessa ändringar gäller i nuläget endast fram till juni 2021. Se 126a § i parlamentets arbetsordning.

¹⁴⁶ *Deutsche Richterzeitung* (2020), "Corona-Krise sorgt für tausende Verfahren".

¹⁴⁷ Alla avslutade ärenden har avvisats eller på annat sätt avslutats; 48 ärenden pågår fortfarande. Se även 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 11 för mer information.

¹⁴⁸ Europeiska kommissionen (9 juni 2021), *Överträdelser i juni: de viktigaste besluten*.

¹⁴⁹ Dom i förbunds författingsdomstolen av den 5 maj 2020, 2 BvR 859/15.

¹⁵⁰ När det gäller de farhågor som domen väckt, se Europeiska unionens domstol, pressmeddelande nr 58/20 av den 8 maj 2020. Uttalande av ordföranden Ursula von der Leyen, uttalande 20/846 av den 10 maj 2020. Se även 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 11.

¹⁵¹ Beslut av förbunds författingsdomstolen av den 29 april 2021, 2 BvR 1651/15, 2 BvR 2006/15. I sitt beslut ansåg författingsdomstolen bland annat att begäran även är ogrundad eftersom förbundsregeringen och förbundsdagen gjort en noggrann genomgång och bedömning av de penningpolitiska beslut som fattats av Europeiska centralbankens råd efter domen av den 5 maj 2020, inklusive den proportionalitetsbedömning som utförts och underbyggs av ECB i dess beslut av den 3–4 juni 2020 i det avseendet.

Tjänsten som direktör för den federala byrån mot diskriminering har ännu inte tillsatts. Enligt tysk lagstiftning ska direktören för den federala byrån mot diskriminering utses av förbundsregeringen enligt förslag från ministeriet för familje-, äldre-, kvinno- och ungdomsfrågor och ska vara oberoende i utövandet av sitt ämbete¹⁵². Sedan april 2018 har ämbetet utövats av en tillförordnad direktör eftersom resultatet av urvalsförfarandet för den nya direktören har ogiltigförklarats i domstol på grund av bristande efterlevnad av den konstitutionella principen om merit¹⁵³. Enligt det ansvariga ministeriet fanns det flera motstridiga domstolsavgöranden om urvalsförfarandet, vilket ledde till osäkerhet kring urvalskriterierna¹⁵⁴.

Oklarheter kring skattebefrielsen för civilsamhällesorganisationer fortsätter att vara ett problem¹⁵⁵ trots vissa mindre förbättringar av regelverket. I allmänhet betraktas civilsamhällets utrymme fortsatt som öppet¹⁵⁶ och ett stabilt regelverk för det civila samhället kvarstår¹⁵⁷. Genom en reform av skattelagstiftningen i december 2020 infördes ytterligare kategorier av aktörer i det civila samhället och de verksamheter som omfattas av undantaget från skatteplikt för ideella organisationer med allmännyttiga ändamål¹⁵⁸. Denna reform har däremot inte avhjälpt de oklarheter som uppstod i samband med en dom från 2019 av förbundsskattedomstolen¹⁵⁹ och som ytterligare bekräftades av en dom i december 2020¹⁶⁰ gällande undantagets omfattning. Enligt rättspraxis får civilsamhällesorganisationer inte uttala sig i politiska frågor mer allmänt, om det inte är absolut nödvändigt för utövandet av de verksamheter som ingår i skattelagstiftningen. De får tillhandahålla allmänheten information på ett neutralt sätt, men i praktiken skapar tolkningen av dessa villkor stor osäkerhet för civilsamhällesorganisationer, särskilt de som är aktiva inom mänskliga rättigheter och främjande av demokrati¹⁶¹. Enligt berörda parter kan oro över att inte längre omfattas av undantaget från skatteplikt leda till att civila organisationer avstår från att yttra sig i potentiellt känsliga frågor, och de rapporterar att hot om rättsliga åtgärder kopplade till skattebefrielsen även kan användas som politisk taktik¹⁶². Utöver detta har den nyinrättade federala tyska stiftelsen för medborgardeltagande och frivilligarbete, som inledde sin verksamhet i juli 2020 och bygger på ett gemensamt initiativ från flera förbundsministerier,

---

¹⁵² Artikel 26 i den allmänna lagen om likabehandling.

¹⁵³ Dom i Berlins förvaltningsdomstol av den 8 februari 2019, 7 L 218.18.

¹⁵⁴ Skriftligt bidrag från ministeriet för familje-, äldre-, kvinno- och ungdomsfrågor i samband med landsbesöket.

¹⁵⁵ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 12.

¹⁵⁶ Bedömningen görs av Civicus. Betygen följer en femgradig skala som definieras enligt följande: öppet, snävt, begränsat, repressivt och stängt.

¹⁵⁷ 2020 års rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland, s. 12.

¹⁵⁸ T.ex. klimatskydd och skyddet av utsatta grupper. Årlig skattelag 2020 (*Jahressteuergesetz*).

¹⁵⁹ Dom i förbundsförfattningsdomstolen av den 10 januari 2019, V R 60/17.

¹⁶⁰ Dom i förbundsförfattningsdomstolen av den 10 december 2020, V R 14/20.

¹⁶¹ Bidrag från ENNHRI och Gesellschaft für Freiheitsrechte till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

¹⁶² Bidrag från Gesellschaft für Freiheitsrechte till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen, s. 5. I bidraget lyfts flera fall fram där ett högerparti begärt att skattebefrielsen och/eller allmänna medel för civilsamhällesorganisationer som arbetar på området antidiskriminering ska dras in, eftersom partiet anser att deras arbete är politiskt. För fler exempel, se Gesellschaft für Freiheitsrechte och Open Society Foundations (2020), *Shrinking spaces in Germany, shrinking spaces in Europe*.

infört ett stödprogram för att hjälpa civilsamhällesorganisationer att hantera effekterna av covid-19-pandemin, med en budget på 20 miljoner euro under 2020¹⁶³.

---

¹⁶³ Federal tysk stiftelse för medborgardeltagande och frivilligarbete, *Förderprogramm 2020: Gemeinsam wirken in Zeiten von Corona*, <https://www.deutsche-stiftung-engagement-und-ehrenamt.de/foerderung/>.

Bilaga I: Källförteckning i alfabetisk ordning*

* Förteckningen över bidrag som mottagits i samband med samrådet om 2021 års rapport om rättsstatsprincipen finns på <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation>.

Bundeskriminalamt (2020), *Bundeslagebild Korruption 2019* (https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/Korruption/korruptionBundeslagebild2019.html;jsessionid=BB07C9D8DF5A361AB3C08080C0AC57C7.liv_e0612?nn=28078).

Centrum för mediernas frihet och mångfald (2021), Övervakningsverktyget för mediepluralism 2021.

Civicus kartläggning av det offentliga rummet – Tyskland (<https://monitor.civicus.org/country/germany/>).

Delstatsregeringen i Hamburg (2021), *Hamburger Positionspapier zum Pakt für den Rechtsstaat*. (<https://www.hamburg.de/bjv/unsere-themen/14908648/positionspapier-zum-pakt-fuer-den-rechtsstaat/>).

Delstatsregeringen i Hamburg (2021), *Hamburger Positionspapier zum Pakt für den Rechtsstaat*.

Deltagande på förbunds nivå (*Beteiligung auf Bundesebene*) (<https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/gesetzgebungsverfahren-beteiligung>).

Deutsche Richterzeitung (2020), Corona leder till utveckling inom digitalisering ("Corona führt zu Digitalisierungsschub").

Deutsche Richterzeitung (2020), Coronakrisen leder till tusentals fall ("Corona-Krise sorgt für tausende Verfahren").

Deutsche Richterzeitung (2021), Pakt med blandade delresultat ("Pakt mit durchwachsener Zwischenbilanz").

DRB (2021), Stora löneskillnader mellan delstaterna (*Große Besoldungsunterschiede zwischen den Bundesländern*) (<https://www.drb.de/newsroom/presse-mediencenter/nachrichten-auf-einen-blick/nachricht/news/grosse-besoldungsunterschiede-zwischen-den-bundeslaendern>).

EU-domstolen, domar av den 27 maj 2019, OG och PI, i de förenade målen C-508/18 och C-82/19 PPU samt av den 24 november 2020 – C-510/19.

Europarådet, Plattform för att främja skyddet av journalistik och journalisters säkerhet – Tyskland (<https://www.coe.int/en/web/media-freedom/germany>).

Europarådet: Ministerkommittén (2000), *Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers on the role of public prosecution in the criminal justice system*.

Europarådets rådgivande domarkommitté (2016), *Opinion No. 19 on the role of Court Presidents*.

European Federation of Journalists (2021), *Germany: 252 attacks against media workers in 2020* (<https://europeanjournalists.org/blog/2021/01/21/germany-252-attacks-against-media-workers-in-2020/>).

Europeiska centrumet för press- och mediefrihet (2021), bidrag från det europeiska centrumet för press- och mediefrihet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Europeiska centrumet för press- och mediefrihet, Plattform för kartläggning av mediefrihet (<https://www.ecpmf.eu/monitor/mapping-media-freedom/>).

Europeiska kommissionen (2020), rapport om rättsstatsprincipen, landskapitel om situationen i fråga om rättsstatsprincipen i Tyskland.

Europeiska kommissionen (2021), resultattavla för rättskipningen i EU.

Europeiska kommissionen (9 juni 2021), *Överträdelser i juni: de viktigaste besluten*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/inf_21_2743.

Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för kommunikation (2019), Flash Eurobarometer 482 om företagens inställning till korruption i EU.

Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för kommunikation (2020), Särskild Eurobarometer 502 om korruption

Europeiska kommissionens ordförande Ursula von der Leyen (2020), uttalande 20/846.

Europeiska nätverket av nationella människorättsinstitutioner (2021), bidrag från det europeiska nätverket av nationella människorättsinstitutioner till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Europeiska unionens domstol (2020), pressmeddelande nr 58/20.

Federal konstitutionell ordning, beslut av den 29 april 2021.

2 BvR 1651/15, 2 BvR 2006/15.

Federal tysk stiftelse för medborgardeltagande och frivilligarbete, *Förderprogramm 2020: Gemeinsam wirken in Zeiten von Corona* (<https://www.deutsche-stiftung-engagement-und-ehrenamt.de/foerderung/>).

Förbundsorfattningsdomstolen (19.5.2020), pressmeddelande nr 37/2020 (<https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2020/bvg20-037.html>).

Förbundsorfattningsdomstolen, dom av den 29 november 2016, 2 BvR 2453/15.

Förbundsorfattningsdomstolen, dom av den 5 maj 2020, 2 BvR 859/15.

Förbundsministeriet för rättsliga frågor och konsumentskydd (2019), Pakt för rättsstatsprincipen.

Förbundsregeringens direktiv om förebyggande av korruption i den federala förvaltningen (2004) (*Richtlinie der Bundesregierung zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung*) (https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_30072004_O4634140151.htm).

Förbundsskattedomstolen, dom av den 10 december 2020, V R 14/20.

Förbundsskattedomstolen, dom av den 10 januari 2019, V R 60/17.

Gesellschaft für Freiheitsrechte (2021), bidrag från Gesellschaft für Freiheitsrechte till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Gesellschaft für Freiheitsrechte och Open Society Foundations (2020), *Shrinking spaces in Germany, shrinking spaces in Europe*.

GFF (2021), bidrag från GFF till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Gostomzyk T. och Moßbrucker D. (2019), *If you write that, I'll sue you! Study on preventive attorney strategies towards the media*.

Greco (2020), femte utvärderingsomgången – utvärderingsrapport om Tyskland om förebyggande av korruption och främjande av integritet i centralregeringar (höga verkställande funktioner) och brottsbekämpande myndigheter.

H. Steinharter, Financial Intelligence Unit (2020): "Anti-Geldwäsche-Behörde FIU plant Hunderte neue Stellen", *Handelsblatt* (<https://www.handelsblatt.com/finanzen/banken-versicherungen/banken/financial-intelligence-unit-anti-geldwaesche-behoerde-fiu-plant-hunderte-neue-stellen/26745786.html?ticket=ST-55488-FuqUZPM3mm6lk6jLHzJ6-ap6>).

Hessen, Bayern, Brandenburg, Nordrhein-Westfalen, Mecklenburg-Vorpommern, Saarland, Niedersachsen och Schleswig-Holstein (2021), gemensam skrivelse.

Justitieministerkonferensen (2020), Rapport från landsarbetsgruppen "Tyskland som rättsplats: att stärka domstolarna för ekonomiska tvister/handelsdomstolarna" (*Bericht der Länderarbeitsgruppe*

”Justizstandort Deutschland: Stärkung der Gerichte in Wirtschaftsstreitigkeiten/Commercial Courts”) (https://www.justiz.nrw.de/JM/jumiko/beschluesse/2020/Herbstkonferenz_2020/Top-I-25-Bericht-der-Laenderarbeitsgruppe-Justizstandort-Deutschland---Staerkung-der-Gerichte-in-Wirtschaftsstreitigkeiten.pdf).

Justitieministerkonferenzen (2020), Stärka federalismen i praktiken – länders deltagande i federala lagstiftningsförslag och förbundsregeringens behandling av lagstiftningsinitiativ från förbundsrådet (*Föderalismus in der Praxis stärken – Die Beteiligung der Länder an Gesetzgebungsvorhaben des Bundes und die Behandlung von Gesetzesinitiativen des Bundesrates durch die Bundesregierung*) (https://www.justiz.nrw.de/JM/jumiko/beschluesse/2020/Herbstkonferenz_2020/Top-I-8-Foederalismus-in-der-Praxis-staerken---Die-Beteiligung-der-Laender-an-Gesetzgebungsvorhaben.pdf).

Justitieministerkonferenzen (2021), Beslut – Fortsatt hållbar ökning av personal och utveckling av digitaliseringen av domstolsväsendet – pakt för rättsstaten 2.0 (*Personalverstärkungen nachhaltig fortsetzen und Digitalisierung der Justiz vorantreiben – Pakt für den Rechtsstaat 2.0*) (https://www.justiz.nrw.de/JM/jumiko/beschluesse/2021/Fruerjahrskonferenz_2021/TOP-I_-1-u-I_-20---Pakt-fuer-den-Rechtsstaat.pdf).

KEK (2021), *Medienkonzentration* (<https://www.kek-online.de/medienkonzentration>).

LTO (2021), ”Eil-an-träge gegen Neu-be-set-zung an BFH-Spitze” (<https://www.lto.de/recht/justiz/j/vg-muenchen-eilantraege-neubesetzung-praesident-bmjv-bundesgerichte-richter-auswahl-erfahrung-politische-einflussnahme-bundes-finanzhof/>).

Minister med ansvar för kultur och medier (2020), *Neustart Kultur: Private Rundfunkveranstalter* (<https://www.bundesregierung.de/breg-de/bundesregierung/staatsministerin-fuer-kultur-und-medien/private-rundfunkveranstalter-1777032>).

OECD (2021), *Phase 4 Two-Year Follow-Up Report: Germany* (<https://www.oecd.org/corruption/germany-oecdanti-briberyconvention.htm>).

Presskodex för polisen i Baden-Württemberg, ministeriet för inrikes frågor, digitalisering och kommuner (2021), *Landesweite Standards für die Pressearbeit* (<https://im.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse-und-oeffentlichkeitsarbeit/pressemitteilung/pid/landesweite-standards-fuer-die-pressearbeit/>).

Reportrar utan gränser (2021), 2021 World Press Freedom Index – Tyskland (<https://rsf.org/en/germany>).

Reportrar utan gränser (2021), bidrag från Reportrar utan gränser till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Reportrar utan gränser (2021), *Verpasste Chance für die Pressefreiheit* (<https://www.reporter-ohne-grenzen.de/pressemitteilungen/meldung/verpasste-chance-fuer-die-pressefreiheit>).

SWR (2021), *Bettina Limperg: ”Das muss sich unbedingt ändern”* (<https://www.swr.de/swraktuell/baden-wuerttemberg/karlsruhe/bettina-limperg-praesidentin-des-bghs-100.html>).

Transparency International (2021), korruptionsindex 2020.

Transparency International Deutschland (2018), *Comments and Recommendations to UNCAC Second Review Cycle* (https://www.transparency.de/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/Stellungnahmen/2018/18-09-10_Comments_and_Recommendations UNCAC Second Review Cycle.pdf).

Transparency International Deutschland (2020), *Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Stärkung der Finanzmarktintegrität* (https://www.transparency.de/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/Stellungnahmen/2020/20-11-09_Stellungnahme_Transparency_Deutschland_Referentenentwurf_Gesetz_zur_Staerkung_der_Finanzmarktaufsicht_-_Website-Version_1_.pdf).

Transparency International Deutschland (2020), *Stellungnahme zur Anhörung zur Einführung eines Lobbyregisters* (https://www.transparency.de/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/Stellungnahmen/2020/Stellungnahme_Transparency_Deutschland_Lobbyregister_20-09-29.pdf).

Tyska advokatsamfundet (2021), bidrag från det tyska advokatsamfundet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Tyska domar- och åklagarförbundet (2021), bidrag från det tyska domar- och åklagarförbundet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Tyska fackförbundet för journalister (2020), *dju in ver.di verurteilt Angriffe auf Medienschaffende bei „Querdenken“-Demo in Leipzig* (<https://dju.verdi.de/presse/pressemitteilungen/++co++79521560-21a6-11eb-bdd1-001a4a16012a>).

Tyska federala advokatsamfundet (2021), bidrag från det tyska federala advokatsamfundet till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Tyska förbundsdagen (2021), svar från förbundsregeringen, Drucksache 19/25940 (<https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/259/1925940.pdf>)

Tyska förbundsregeringen (2021), information från Tyskland för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

Tyska journalistfederationen (2020), *Sicherheit verbessern* (<https://www.djv.de/startseite/profil/der-djv/pressebereich-download/pressemitteilungen/detail/news-sicherheit-verbessern>).

Tyska journalistfederationen (2021), *BND-Gesetz: Informanten besser schützen* (<https://www.djv.de/suche/meldungen/news-informanten-besser-schuetzen>).

Tyska journalistfederationen (2021), *Ein Kodex für Medienhäuser* (<https://www.djv.de/startseite/info/themen-wissen/schutzkodex-journalistinnen-vor-gewalt-und-bedrohungen-schuetzen>).

Tyska pressrådet (2020), *Verhaltensgrundsätze für Medien und Polizei zur Vermeidung von Behinderungen bei der Durchführung polizeilicher Aufgaben und der freien Ausübung der Berichterstattung* (https://www.presserat.de/files/presserat/dokumente/download/Verhaltensgrunds%C3%A4tze_MedienPolizei_Entwurf_24_11_2020.pdf).

Tyska pressrådet (2021), årsrapport för 2020 (<https://www.presserat.de/jahresberichte-statistiken.html>).

UNCAC (2019), *Review of implementation of the United Nations Convention Against Corruption, Review Cycle 1 (Chapter III and IV), Executive Summary: Germany, Implementation Review Group (July 2020), and Review Cycle 2 (Chapter II and V), Executive Summary: Germany, Implementation Review Group* (<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries2/V2000216e.pdf>).

ZDF (2021), bidrag från ZDF till 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

BILAGA II Landsbesök i Tyskland

I mars 2021 hade kommissionens avdelningar virtuella sammanträden med följande:

- Advokatsamfundet
- Financial Intelligence Unit (Finansunderrättelseenheten)
- Förbundsförvaltningsdomstolen
- Förbundskriminalpolisen (BKA)
- Gesellschaft für Freiheitsrechte
- Hälsovårdsministeriet
- Högsta förbundsdomstolen
- Inrikesministeriet
- Justitieministeriet
- Lobbycontrol DE
- Mediemyndigheternas gemensamma kontor
- Minister med ansvar för kultur och medier
- Pressrådet
- Specialiserade åklagarmyndigheten för korruption och ekonomisk brottslighet i München
- Transparency International Deutschland
- Tyska advokatsamfundet
- Tyska domar- och åklagarförbundet
- Tyska institutet för mänskliga rättigheter
- Utskottet för EU-frågor vid justitieministerkonferensen

* Kommissionen träffade också följande organisationer vid ett antal horisontella möten:

- Amnesty International
- Centre for Reproductive Rights
- Civicus
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- EuroCommerce
- European Center for Not-for-Profit Law
- European Federation of Journalists
- European Partnership for Democracy
- Europeiska centrumet för press- och mediefrihet
- Europeiska kyrkokonferensen
- Europeiska medborgarforumet
- Europeiska ungdomsforumet
- Front Line Defenders
- Human Rights House Foundation
- Human Rights Watch
- ILGA-Europa
- International Planned Parenthood Federation European Network (IPPF EN)
- International Press Institute
- Internationella federationen för mänskliga rättigheter
- Internationella juristkommissionen
- Nederländska Helsingforskommittén
- Open Society European Policy Institute
- Philanthropy Advocacy

- Protection International
- Reportrar utan gränser
- Transparency International EU